

Андрєєв Д. В. – доктор юридичних наук, професор, директор навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5328-8218>;

Іванченко Д. В. – член виконавчого комітету міської ради, м. Новоград-Волинський
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7822-2872>

Філософсько-правова методологія налагодження дієвої комунікації влади та місцевих громад в інформаційному суспільстві

Метою статті є дослідження методологічних засад формування нових форм і моделей комунікації влади та місцевих громад, які мають підвищити якість й ефективність діалогу між громадянином та органами місцевої влади. В умовах розвитку вітчизняного інформаційного суспільства філософсько-правове осмислення природи владно-суспільної комунікації певною мірою залишається поза увагою науковців. Методологія застосування наукового інструментарію аналізу цього процесу ґрунтується на тому, що інформаційно-правова взаємодія влади та суспільства – це основоположна парадигма, яка має міждисциплінарний характер, у якій державна влада постає цілісним явищем, а її дослідження в методологічному аспекті формують не лише юриспруденція, а й логіка, політологія, соціологія, психологія, комунікативістика тощо. Така інтегрованість проблематики не тільки сприяє розвитку філософсько-правової науки, а й засвідчує її державотворчу глибинність, складність і потребу системного розв'язання актуальних проблем взаємодії влади та громади. Наукова новизна полягає в тому, що вперше за допомогою історико-компаративного аналізу досліджено філософсько-правову сутність еволюційного процесу розвитку комунікаційної взаємодії органів влади та суспільства. Зазначений процес значно трансформується в умовах розвитку інформаційного суспільства, яке самореферентно формує нові запити громадянина та потребує швидких, адекватних рішень органів державної влади щодо потреб громади. Висновки. Проаналізувавши найпоширеніші філософсько-правові концепції забезпечення дієвої комунікаційної моделі влади та суспільства, слід зауважити: уся система методологічних засад аналізу функціонування влади поступово, проте впевнено еволюціонує до трансформування державного механізму в постійно діючу, ефективну систему комунікації з громадою певної території, у якому визначено домінуючу роль людини, захист й охорону її законних прав та інтересів. Це об'єктивно наявна основа, що методологічно співзвучна з найважливішою конституційною засадою: єдиним джерелом державної влади є народ. Водночас філософсько-правову сутність сучасної моделі комунікації влади та громади слід досліджувати як ієрархічну та контагіозну систему, адже в більшості демократичних суспільств забезпечення можливостей комунікаційного обміну кожного індивідуума зокрема та суспільства загалом набуває особливого значення, водночас, ідея комунікації полягає не в пропонуванні моделі політичної дії, а в аналізі суспільної ідеї та розумінні типового ідеалу. З огляду на особливості становлення інформаційного суспільства в Україні, також можна констатувати, що вітчизняна модель комунікаційної взаємодії органів влади та місцевих громад потребує докорінного реформування, а її трансформація активно відбуватиметься й надалі.

Ключові слова: громадянин; місцева громада; суспільство; влада; комунікація; комунікаційні механізми; інформаційне суспільство.

Вступ

Критичне переосмислення ролі комунікаційних процесів як однієї з найдієвіших моделей налагодження співпраці влади та громад опинилося в епіцентрі наукової уваги на початку ХХ століття. У цей період принципи державно-суспільного устрою одночасно припинили відповідати демократичним засадам, а свідомо потреба громад брати участь у реалізації навіть антилюдської державної політики своїх країн набули загрозливих рис. Приклади агресивної політики нацистської Німеччини, фашистської Італії та Радянського Союзу, коли відбувалося масове залучення населення до відверто злочинної діяльності органів влади, змусив теоретиків філософії та права почати ретельно аналізувати феномен комунікаційної взаємозалежності держави та громадянина зовсім з

іншого боку. Цей процес продовжується й нині, а механізми його реалізації залишаються найактуальнішими темами наукових розробок та експериментів фахівців різних галузей і сфер.

Аналіз останніх досліджень владно-суспільних комунікацій неможливо здійснити без опрацювання фундаментальних праць іноземних авторів: А. Барда, Ж. Бодрийяра, М. Вебера, Ю. Габермаса, Д. Галліна, У. Еко, М. Кастельса, Дж. Кіна, К. Кросса, Н. Лумана, Д. Мак-Квейла, М. Маклюєна, М. Манфреда, Д. Нелкена, А. Полякова, М. ван Хоека. В Україні проблематику взаємовідносин влади та суспільства вивчали такі наукові: О. Бандура, В. Бебик, О. Бухтатий, Ю. Ганжуров, О. Гвоздік, Л. Губернський, М. Драгоманов, В. Здоровега, А. Колодій, Н. Камінська, В. Копейчиков, О. Копиленко, М. Костицький, В. Кравченко, Н. Кушакова-Костицька, В. Кравець, Є. Макаренко, А. Манойло,

А. Марущак, В. Набруско, В. Недбай, О. Павлишин, Г. Почепцов, О. Радченко, В. Різун, О. Тихомиров, Ю. Фінклер, Є. Цокур, Л. Явич та ін.

Мета і завдання дослідження

Філософія взаємодії влади та громади в науковому контексті існує як різноспрямована, проте та, що прагне до тяжіння сумісності й об'єднання течій, ідей і поглядів на підставі принципів законності, справедливості та гуманізму. Філософсько-правове осмислення феномену владно-громадської комунікації державної влади та суспільства є невідкладним завданням для всебічного забезпечення в Україні демократичних перетворень. Водночас особливий інтерес становлять питання формування сучасної структури, принципів, функцій і методів комунікативної взаємодії у різних формах суспільних зв'язків і політичних конструктів, не враховуючи які ефективний процес залучення місцевих громад до процесів державотворення неможливий.

Виклад основного матеріалу

Дослідження проблематики започаткування системи взаємозв'язків між громадянами, громадою та державою опинилося в епіцентрі уваги мислителів ще за часів Античності. Можливо, у цьому контексті приклад відомої праці Платона «Держава», в якій уперше висловлено тезу, що процес комунікаційної взаємодії між людьми є логічним результатом людського співіснування, стане підтвердженням цієї тези. У цій роботі ми констатуємо перше філософське обґрунтування необхідності забезпечення процесу взаємного діалогу, коли «не стало сили уникнути несправедливості та дотримуватися іншого справедливого» для цього необхідно «домовитися між собою, аби не творити несправедливості й не страждати від неї» (Platon, 2000, р. 44).

У первісному варіанті владно-громадський концепт комунікації був пов'язаний з можливістю особи звертатися до владної інституції та висловлювати згоду на надану володарем пропозицію. Результат звернення у подібних комунікаціях залежав виключно від владної домінанті. Античні мислителі радили суверену прислухатися до думок громадян, однак, винятково з позицій підтримання власного добробуту та спокою. Однак ідея діалогу суверена та громадянина в Античні часи на європейських землях викликає схвалення: подібна комунікаційна модель у цей період навіть теоретично не могла існувати в країнах Сходу й Азії.

Арістотель у своєму трактаті «Етика. Політика. Риторика» пішов далі, визначивши одним з обов'язкових елементів тогочасного комунікаційного діалогу – «політичну природу

людини». А інструментом цих взаємовідносин назвав уміння збирати й використовувати інформацію, тобто – здійснювати діалог також і з іншими членами суспільства, збільшуючи чисельність учасників комунікаційного процесу» (Aristotel, 1978, р. 14-15). Класики філософії Платон та Арістотель незалежно один від одного висловили спільне бачення в організаційній побудові «справедливої держави», а її необхідною складовою – комунікаційний компонент володаря та громади. Досліджуючи ознаки ідеального суспільства, Платон констатує: «якщо ми хочемо бути щасливими, слід іти тією дорогою, якою ведуть сліди наших роздумів. А для цього ми об'єднуємося в союзи й спільноти; також існують і вчителі мистецтва переконання; від них можна почерпнути і судейську премудрість, і ораторське вміння, за допомогою якого одних будемо переконувати на народних зборах, а інших змушувати мемо силою до послуху» (Platon, 1999, р. 50).

Аналізуючи філософсько-правову природу комунікаційної взаємодії влади та громади, слід наголосити на чинниках, які сприяють якості та дієвості означеного процесу. Ще зі стародавніх часів мислителі наголошували, що однією із потужних ознак суспільних відносин є засоби поширення інформації, тобто певні комунікаційні механізми безпосередньо впливають на ефективність владно-громадського діалогу. Дослідник К. Куле, з'ясовуючи рівень та ефективність комунікацій за часів Античності, доходить висновків, що вони доволі різняться між Спартою та Афінами. «У Спарті писемність була розповсюджена не гірше, ніж в інших містах. Проте від публічних написів ця держава демонстративно відмовилась: у неї не було писемних законів, вона не оприлюднювала списки громадян, а громадяни не висловлювали зацікавленість про себе». Водночас ідеалізовані приклади грецької демократії та роль засобів комунікацій у розбудові стародавніх демократичних установ Еллади потребують більш об'єктивного погляду. Ці «дослідження» було здійснено водночас із розвитком грецької моделі міст-полісів. Слід погодитися, що у «демократичних полісах ті хто інформує, та ті, кого інформують, були одними й тими ж особами, оскільки оприлюднювалося те, за що голосували збори, учасниками яких були громадяни. У такому випадку прозорість була повною, а зв'язок між демократією та оприлюдненням законів і рішень був природним та очевидним» (Kule, 2004, р. 105). Однак із зазначеного твердження випадає певна кількість учасників комунікаційного процесу (раби, колишні раби, торговий люд), які де-юре не були громадянами Греції, а де-факто становили близько 60 % населення міст-полісів.

Окреслена нерівність залучення населення до процесів державотворення, доступу до

діалогу з владою, а також до отримання інформації характерна також для більш пізнього періоду формування європейських суспільств. Проте не слід стверджувати, що за часів Середньовіччя еволюційний розвиток комунікаційних відносин погіршився, він набув інших форм і методів. У період Середньовіччя один із найвідоміших філософів цього періоду Тома Аквінський, загалом підтримуючи позицію Арістотеля про статус громадянина як «політичної істоти», починає розвивати її у відповідно до християнських догм і наголошує на природному потягу індивіда до об'єднання у спільноту, що спричиняє утворення механізмів здійснення комунікацій безпосередньо у цих спільнотах, а пізніше й між спільнотами задля досягнення загального добробуту (Akivinskyi, 2003, p. 18).

Середньовічний соціально-правовий порядок тривалий час формувався під впливом гуманістичних концепцій «отців церкви»: Василя Великого, Григорія Нісського, Амвросія Медіоланського, Августина Блаженного та більшою мірою Августина. Мова йде передусім про патристику, яка стала одним з основних напрямів християнської філософії, що офіційно поширювалася. Теологи, які поширювали патристику як концепцію, доволі швидко почала «тяжіти» до моделі християнського суспільства індивідуалістичної держави, що ґрунтувалася на приматі свободи в отриманні інформації. Зрозуміло, інформації теологічного змісту, проте з часом вільний доступ до різних видів цієї інформації набуває більших обрисів світського характеру та призводить до поглиблення процесу індивідуалізації під час остаточного формування кордонів європейських державах.

Індивідуальність особистості Нового часу, увібравши християнську концепцію індивідуалізму, передбачала людину самодостатньою істотою, оскільки «вона створена за подобою та образом Божим», а з огляду на це наділена розумом і словом. Для Нового часу характерний розгляд індивідуалізму за принципом – індивідуальні держави складаються з індивідуальних людей і вільних комунікацій між ними. Філософсько-правова концепція Нового часу розшифровується як «не роби іншим того, чого не побажеш собі, не здійснюй несправедливостей»; на другому ступені правила визначають – «роби кожному те, що бажаєш, щоб тобі робили, віддячуй кожному своє»; благочестя приписує: «не тільки не роби несправедливостей, не тільки чини справедливо із будь-ким, а й бажай кожному блага, щастя і сприяй йому, як своєму власному, живи благодійно» (Fisher, 2016, p. 52).

Зміст тогочасного права реалізують у взаємовідносинах на підґрунті моральних норм, а найвищий ступінь природного права означає збіг індивідуальних інтересів з інтересами громади.

Процес цих взаємовідносин залежить від загального рівня розвитку комунікаційних механізмів. Тобто, зважаючи на зазначене, якщо першоджерелом утворення Всесвіту є «Слово», то воно за своєю природою засновує комунікацію, яка є первинним чинником розвитку сучасної людської цивілізації, де вільні комунікації є парадигмальним конструктом.

Значно пізніше послідовники ідеї свободи комунікацій припускали, що у складних сучасних суспільствах усі громадяни так само зможуть входити у громадське життя на рівних умовах; що їхня можливість спілкуватися у громадській структурі є рівною (Kin, 1999, p. 33). Комунікаційні відносини передбачають певні ступені свободи та самостійності індивідуумів і соціальних суб'єктів за посередництвом механізмів узгодження дій індивідуума з діяльністю інших індивідуумів, соціальних груп і суспільства загалом. Існування процедури такого «узгодження» реально є фактором ефективності інституційно закріплених комунікаційних зв'язків у демократичному суспільстві. Влада у сфері комунікаційних відносин виявляє себе як власник потужного управлінського потенціалу.

Природність Нових часів, за висловом Лейбніца, – це передусім раціональність і постійні пошуки джерела права для забезпечення індивідуалізації людини. Природне право ототожнюють з розумним правом, яке своєю чергою тотожне праву розуму. Лейбніц розрізняв «екзегетичну» юриспруденцію та дидактичну юриспруденцію. «Навіть коли він занурювався в море «екзегетичної юриспруденції», він намагався звести безмежний океан права до небагатьох прозорих джерел «правового розуму»; розум закону він прирівнював до «тисячі коментарів» (Leibniz, 1980, p. 13-14). Лейбніц намагався вибудувати раціональну систему природного права, що ґрунтується на очевидній істині.

Водночас нідерландський філософ Б. Спіноза зауважував, що суспільство можна створити без суперечностей із природним правом, а дотримуватися будь-якого договору можна завжди з найбільшою вірністю, якщо, звичайно, кожен член суспільства перенесе на нього всю міць, яку має; воно є вищою формою панування, якому кожен буде зобов'язаний коритися чи добровільно, чи під страхом покарання. Проте право такого суспільства називається демократією, яку тому й визначено як загальне зібрання людей, котрі спільно мають верховне право на все, про що можуть домовитися (Spinoza, 1987, p. 207). Здається, Б. Спіноза інших видів взаємодії влади та суспільства, крім суспільного договору, не визнавав. Подібна наукова точка зору була не одноосібною.

Наша гіпотеза підтверджена працями Ж.-Ж. Руссо, який у XVIII ст., досліджуючи

сутність суспільного договору, обґрунтував цей феномен з позиції комунікаційної взаємодії між суспільством та владою і визначив, що суспільний лад є тим священним правом, яке є основою для інших прав. Проте це право не встановлене природою; отже, воно ґрунтується на домовленостях. Йдеться про те, щоб довідатися, якими є ці домовленості. Виходячи від загального до часткового, вважаємо за необхідне звернутися, зокрема, до сформованих поглядів на суспільний договір, які заклали підґрунтя владно-громадських комунікацій, а на нинішньому етапі доповнюють методи розпізнавання її результативності через оцінку джерел її функціонування. Теорія суспільного договору – це філософсько-правова концепція, що трактує громадянське суспільство (на противагу звичайно-природному стану людини) як результат свідомого акту конвенції щодо таких соціальних феноменів, як закон і держава.

Розглядаючи загальні принципи теорії суспільного договору, як основи виникнення комунікації між владою та громадою, пропонуємо погодитися, що вони мають ґрунтуватися на таких засадах:

1) ідеї природного права (як права, заснованого на іманентній природі людини), яка має глибоке вкорінення у європейську традицію (Арістотель, стоїки, Цицерон);

2) ідеї держави як гаранта природного права;

3) ідеї констатування закону та держави в акті вільного волевиявлення незалежних індивідів;

4) ідеї народу як суверена права та влади (від ідеї договору народу з володарем, що розвиває схоластика, народу до розуміння народу як фінального суверена влади у традиції Просвітництва).

Новоєвропейська культура передбачає два підходи до теорії суспільного договору. Перший полягає у консерватизмі, який інтерпретований на підставі ідеї «добровільного обмеження індивідуальної свободи через перенесення природного права індивідів на державу або ж правителя задля запобігання «війни всіх проти всіх» – у Гоббса; до більш м'якої парадигми перенесення лише деякої частини природного права на структури влади – у Локка.

Другий підхід названий радикальним – «від моделі гармонійного суспільства як такого, що поєднує інтереси індивідуально «щасливої людини» та щасливого «цілого» у Спінози до розуміння народу як єдиного суверена влади, а «освіченого правителя» як гаранта реалізації природного права із делегованою йому народом відповідальністю керівництва в ідеології Просвітництва.

Концепція суспільного договору Ж.-Ж. Руссо певною мірою формується всупереч традиційній для Просвітництва ідеї «освіченого государя» – на пряме народовладдя: суспільний договір є

передусім договір народу як цілого із самим з собою («суверенітет, будучи лише здійсненням спільноти, не може ніколи відсторонюватися, і... суверен, будучи нічим іншим, як колективною істотою, може бути представлений тільки самим собою»). Якщо у традиційній європейській культурі семантичний наголос суспільного договору акцентовано на процесі формування владних структур, то в межах Просвітництва – на процес конституювання народу як громадянської цілісності. Однак якщо суб'єктом суверенітету і «волі» може бути лише народ, поза яким не було б представницької системи – безпосередньо, то й виконавча «влада може, звичайно, передаватися». У цьому контексті влада є «посередницький орган, установлений між підданими і сувереном для взаємних їхніх зносин, уповноважений виконувати закони й охороняти свободу як політиків, так і громадян» (Russo, 2013, p. 130).

Усталену європейську філософську традицію народовладдя формувала не лише Концепція суспільного договору Ж.-Ж. Руссо: до цього процесу додалися соціально-правові моделі І. Канта і Й. Фіхте, інтерпретація становлення індустріального суспільства як переходу «від Статусу до Договору» (Г. Мейн, Ф. Тенніс та інші), концепція «змінного змісту природного права» у прагматизмі, ідея «природного права у конкретній ситуації» в екзистенціалізмі.

Більш детальний аналіз типів комунікації та різновиди її механізмів у дії влади і громади дає змогу виокремити три системи організації їхнього співбуття: це підпорядкування у відносинах із владою; протистояння й індиферентність. Проте у переважній більшості випадків взаємодія між владою і народом є програмованою. Комунікаційні акти в кожному з них набувають різних трансформацій, починаючи від комунікації злагоди; інсценування зв'язку з народом; прямої комунікації, влаштованої на основі пар-технологій «любові» до влади; стихійна непередбачувана взаємодія – вимога народу; комунікація протестна проти дій влади та пасивна інтеракція («добре, що війни нема»).

Влада і суспільство, з огляду на кожного із різновидів взаємодії, знаходять свої конструктиви на етапі формування взаємин і функціонування правової держави в освоєнні «правового ідеалу», який може бути досягнуто лише через комунікацію, зазначає Лассвелл (Lasswell, 2017, p. 44). Однак такий процес пізнання ґрунтується на застосуванні системного методу, завдяки якому лише явище взаємодії влади та громади програмує оцінювання системи зв'язків у цілісному контексті дослідження влади як інструменту формування розвиненого інформаційного суспільства, і навпаки – впливу суспільства на формування влади.

Лише комплексні оцінки цілісного та сталого розвитку співпраці за всіма напрямками співіснування двох інститутів можуть спрогнозувати еволюційний поступ чи їхню руйнівну дію. Не менш вагомою роль, крім названих методів, відіграють історико-правовий і порівняльно-правовий методи, які ми спробуємо ефективно застосувати під час дослідження.

З позиції потенційних можливостей комунікаційної взаємодії, «владу» як суспільний феномен було досліджено також у працях М. Вебера, К. Маркса, А. Шопенгауера та інших європейських мислителів. Історик XIX ст. В. Ключевський зазначав, що «середньовічна європейська держава була федерацією суспільних прошарків, союзом декількох державних прошарків, який утримується на договорі» (Ключевський, 1959, р. 7). Тому логічно зауважити на тісному взаємозв'язку між буржуазними революціями в Європі та революцією у владно-громадських комунікаціях, які змінили моделі сучасної європейської державності.

Кожна з цих моделей скріплена суворим поділом двох різних, проте взаємодоповнюючих принципів комунікації між владою та громадою; кожна поєднує свободу й несвободу як однаково необхідні складники; і кожна не має «духовної єдності» на кшталт «прихильності загальним цінностям». В обох моделях індивідуальна свобода громадян стосовно можливості вільно здійснювати комунікації (між собою, у відносинах з державою) розглядають передусім як функціональний чинник, що забезпечує раціональність системи як цілого.

Науковець Т. Парсонс зазначав, що соціальна система утворюється як інтеракція людських індивідуумів, а тому кожен учасник є одночасно і діячем (що володіє певними цілями, ідеями, установками тощо), і об'єктом орієнтації як для інших діячів, так і для себе. Система інтеракції є певним аспектом, аналітично абстрагованим від тотальної сукупності процесів дій її учасників. За такої інтерпретації кожна з трьох інших систем дії (культура, особистість, поведінковий організм) становить частину навколишнього середовища або, інакше кажучи, навколишнє середовище соціальної системи. Ми виокремлюємо три значні еволюційні рівні – первісний, проміжний і сучасний (Parsons, 2016, р. 19).

Також Т. Парсонс визначив писемність особливим інструментом комунікацій – «доленосний вихід з первісності», що посилює базисну диференціацію між соціальною та культурною системами і значно розширює межі й владу останньої. Писемність сприяє незалежності культурної системи від потреб суспільства, що постійно збільшуються, і паралельно є природним правом людини. Водночас закон – як невід'ємний поєднувальний елемент сучасного суспільства, розвиваючись до необхідного рівня, сприяє

незалежності нормативних компонентів соціальної структури від примусу політичних та економічних інтересів, а також особистісних факторів.

Цікава у зазначеному контексті позиція дослідника А. де Токвіля, який вивчаючи феномен становлення моделей демократії, виокремив як один з основних факторів, що сприяє утвердженню ліберальних цінностей, функціонування у суспільстві громадських інститутів, котрі «роблять помірним деспотизм більшості та прищеплюють смак до свободи» (Токвіль, 2015).

Слід зазначити, що європейська модель комунікаційних відносин стала основою налагодження принципів взаємодії влади та громади на теренах тогочасної України. Аналізуючи наприкінці XIX ст. умови формування європейських принципів лібералізму у Східній Європі, зокрема на українських землях, М. Драгоманов зауважив, що «науково-історичний досвід разом зі з'ясуванням державно-правових думок показав, що наші теперішні думки про вільність, це продукт складного міжнародного політичного і розумового процесу» (Драгоманов, 2007, р. 5).

На наш погляд, концепції взаємовідносин влади та громади у Європі кардинально змінилися під час буржуазних революцій XVII–XVIII ст. Результатом цих соціальних перетворень став злам політичного устрою, зазначимо, вперше закріпленого на підставі конституційних актів. Крім того, слід наголосити ще на одному важливому аспекті: цими актами були також закріплені рівні принципи здійснення владно-громадських комунікацій і право громадянина на забезпечення свободи слова.

З прийняттям 3 вересня 1791 року Французької Конституції проголошено «Декларацію прав людини і громадянина», 11-й пункт якої передбачав, що «вільне вираження думок є одним з найбільш дорогоцінних прав людини; кожен громадянин може висловлюватися, писати і друкувати вільно, під загрозою відповідальності лише за зловживання цією свободою у випадках, передбачених законом» (Блохін, 2015, р. 251).

Характерно, що концепція розвитку сучасної європейської держави нерозривно пов'язується з удосконаленням у суспільстві ефективності та дієвості владно-громадської комунікації. Загально-відомо, що активізація відносин в умовах інформаційного суспільства, передусім між державою та суспільством, вимагає впровадження нових форм і методів. У зазначеному контексті застосування інноваційних підходів до аналізу засад реформування цілісної теорії комунікації передбачає додаткове наукове дослідження як вербальних, так і невербальних комунікативних заходів. Слід погодитися з Г. Вейманном у тому, що «комунікація постає головним складником

взаємовідносин правового характеру, тому що вона включає не лише систему владних стосунків, а й що набагато важливіше – «оцінку та реакцію суспільства на законодавчі дії влади» (Weimann, 2012, p. 766).

Концептуалізування цієї парадигми здійснив М. Вебер, який вказав на дуалізм понять «панування-підкорення» у процесі налагодження діалогу влади та громади. Дослідник методом порівняння співвідносив владу із контролем, розподілом ресурсів і здатністю враховувати інтереси соціуму. Останнє якраз і творить шлях до формування державотворчих ідей, в яких взаємодія – це взагалі базове поняття існування влади в соціумі (Weber, 2014).

Конструкт взаємодії влади і суспільства вперше на рівні сучасних наукових ідей у комунікаційному контексті ми знаходимо у роботах Т. Джефферсона. Лише участь кожного громадянина в управлінні країною, його залучення до управління народними справами дає змогу говорити про владно-суспільний «союз». Відтак ідея співпраці влади й суспільства набувала свого розвитку, тому у ХІХ ст. були започатковані перші форми суспільної комунікації, які стали здобутком філософії права в інтерпретації владної співпраці з різними верствами суспільства (Dznejfferson, 2015, p. 50). У ХХ ст. владу вже трактують не лише як атрибут держави, тому у владно-громадському діалозі П. Барах, М. Барац, Р. Даль, Г. Лассуелл, С. Льюкс, Ч. Мерріам вбачають асиметризм суб'єкт-об'єктних відносин. Завдання побудови нової філософії комунікаційної взаємодії влади й інформаційного суспільства покликане перемогти «хаотичні рухи цивілізації» та нині осмислюється провідними аналітиками світу – Г. Алмондом, Р. Далем, К. Дейчем, Г. Кісінджером, К. Поппером, Дж. Фрідманом, Ф. Фукуямою, С. Хантінгтоном та ін.

Для детального дослідження сучасних механізмів здійснення державної влади в інформаційному суспільстві звернемося до діяльнісного методу та його оцінки через суб'єкт державної влади, що практикує нав'язування виконавцеві своєї волі владного веління, об'єкт, який виконує послання влади, та засоби, якими державна влада здійснює свою діяльність. Причому у владно-громадській комунікації соціум діє як суб'єкт, так і як об'єкт державної влади. У взаємодії з владою суб'єкт сприймає та оскаржує правове легітимне веління влади.

Суспільство залежно від рівня правової культури впливає на регулювання своїх і владних інтересів через вибори, референдуми, громадське вето, а також через діяльність політичних партій, громадських організацій та інші демократичні процедури. Основним інструментом реалізації владно-громадського діалогу в інформаційному суспільстві постає комунікація. Влада володіє

пріоритетом забезпечувати першооснови людського існування, причому за владною діяльністю «прочитується» рівень забезпечення справедливості в організації взаємодії влади та суспільства. Власне, первісно влада й покликана уособлювати ідеальний тип буття, а не існувати задля реалізації своїх інтересів і руйнувати життєствердне начало, державно-правові основи та цінності. Як універсальне явище державна влада повинна упорядковувати й організовувати взаємодію з громадою, впливаючи на правову реальність на підставі принципів свободи та рівності. Відсутність адекватних ситуацій ефективних владних механізмів взаємодії спричиняє конфлікт, який підриває авторитет влади.

На етапі виникнення суперечностей роль державної влади у комунікаційному процесі ускладнюється потребою консенсусу та покращення ефективності діалогу з громадою. Методологія розв'язання соціального конфлікту ґрунтується на встановленні прав і врахуванні інтересів суб'єктів конфлікту, а також взаємній відповідальності та реальній дії права.

«Право, за спостереженням М. ван Хоека, ґрунтується на комунікації між суб'єктами права. Без неї немислимим є ні його інтерпретація, ні його застосування. Інша методологічно вартісна засада природи комунікації, сформулована М. ван Хоеком, полягає в тому, що «право встановлює межі для людської взаємодії та комунікації. Воно створене і розвивається через комунікацію». І головна теза М. ван Хоека, яка має методологічну цінність для нашого дослідження взаємодії влади і суспільства – це те, що визначає шлях і підказує механізми втілення ідеї комунікації: «досягнення консенсусу щодо цінностей через перманентну відкриту і вільну комунікацію стає все більш значущою альтернативою «абсолютним істинам», проголошеним раніше панівними ідеологіями чи релігіями» (Ноеске, 2016).

Побудова інноваційної моделі залучення адекватних ситуації механізмів комунікації реально проектується на врахування появи нових ідеологій інформаційного суспільства, зокрема: комунікаційної, інформаційної та мультимедійної рефлексії, сучасних комунікаційних форм організації суспільства (блогосфера, соціальні мережі, флешмобінг тощо) з метою подолання неефективності наявного соціального договору, високої ймовірності громадського невдоволення, непередбачуваної соціальної мобільності у зв'язку з підвищенням ролі високотехнічних засобів комунікативного застосування.

Наукова новизна

Основою наукового пошуку у сфері комунікацій та юридичного аналізу владно-громадської взаємодії в інформаційному суспільстві є

методологія дослідження, сформована в умовах переосмислення європейських інтерпретацій владних відносин. Новітнє правове методологіювання спонукає нас до своєчасної видозміни парадигмальних підходів в оцінках двох концептів сучасної комунікації – влади та громади. У філософсько-правових теоріях, які присвячені дослідженню комунікаційних процесів і є нині доволі актуальними, переважно аналізують фрагменти різних концептів владно-громадської взаємодії, що надає нам право здійснити власну наукову розвідку з позиції історико-компаративного аналізу та спробувати знайти найбільш оптимальні й ефективні моделі налагодження діалогу в системі координат «влада-громада».

Очевидно, що дослідження питання комунікативної взаємодії потребує також багатоаспектного аналізу поняття «комунікація» в умовах стрімкого розвитку вітчизняного інформаційного суспільства. Водночас, комунікаційний феномен слід органічно аналізувати як результати наукового пізнання крізь призму філософії, права, методологію та методику розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Висновки

Налагодження дієвих комунікацій органів місцевої влади та громад постає як процес обміну інформації щодо легітимізованого впорядкування суспільно-правової дійсності та результативний в умовах інформаційного суспільства інструмент забезпечення єдності спільноти і соціальної рівноваги. Особливої актуалізації ці завдання набувають під час здійснення реформи децентралізації та обрання в умовах інформаційного суспільства сучасних моделей взаємодії місцевої влади та громадських інституцій.

Окреслений перелік методологічних основ у визначенні шляхів взаємодії влади та суспільства доцільно доповнити, на нашу думку, особливостями підбору найбільш ефективних механізмів комунікації, які забезпечують дієвість принципів державного управління. Комунікація має бути потребою обох сторін взаємодії. На підставі діяльнісного, діалектичного та інших методів аналізу комунікаційних зв'язків спробуємо зробити висновок, що для досягнення найбільш ефективної взаємодії влади та громади комплекс комунікаційних механізмів має бути спрямовано на врахування:

– фактора природного права людини, як домінуючої складової комунікації органів влади та громади;

– національно-ментального фактора: владно-громадська комунікація має обов'язково зважати на етнічні, національні, етносоціокультурні та психологічні чинники;

– фактора верховенства права, як пріоритету налагодження ефективного діалогу влади й громади;

– фактора визначеності політичної ідеї, яка повинна бути гранично сконцентрованою та позитивно сприйматися більшістю суспільства;

– фактора гарантії забезпечення реалізації наміченого політичного курсу, що передбачає поетапну звітність влади стосовно здійснення соціально-правових перетворень;

– фактора переконливості, який полягає в непереривності процесу звернення влади до громади з метою з'ясування рівня розуміння та сприйняття інноваційних змін, що пропонують або здійснюють органи державної влади.

REFERENCES

- Akvinskyi, T. (2003). *Komentari do Aristotelevoi Polityky [Comments on Aristotle's Politics]*. (A. Kysliuk, Trans). Kyiv: Osnovy. Retrieved from http://chtyvo.org.ua/authors/Akvinskyi_Toma/Komentari_do_Aristotelevoi_Polityky [in Ukrainian].
- Aristotel. (1978). *Ritorika [Rhetoric]*. (N. Platonova, Trans). Moscow: Nauka. Retrieved from <http://lib.ru/POEEAST/ARISTOTEL/ritoriki.txt> [in Russian].
- Blokhin, M. (2015). *Konstytutsii ta zakonodavstvo yevropeiskykh derzhav (XVII-XIX st.) [Constitutions and Legislation of the European States (XVII-XIX centuries)]*. Kyiv: Yuryd. lit. [in Ukrainian].
- Drahomanov, M. (2007). *Stari khartii vilnosti: Istorychni narysy [Old Liberties: Historical Essays]* (2nd ed.). Kyiv: Ranok. Retrieved from <http://lib.npu.edu.ua/new-collections/documents/22> [in Ukrainian].
- Dzhefferson, T. (2015). *Deklaratsiia nezavisimosti. Inauguratsionnye rechi [Declaration of Independence. Inaugural Speeches]*. S. Udartseva (Ed.). Almaty: Zhilet [in Russian].
- Fisher, K. (2016). *Istoriia novoy filosofii [History of a new philosophy]*. (Vol. 3). (N. Strakhov, Trans). Moscow: Direkt-Media [in Russian].
- Hoecke, M. (2016). *Law as Communication*. Oxford - Portland Oregon. Retrieved from <https://www.amazon.sg/Law-Communication-Mark-Van-Hoecke/dp/1841133418>.
- Kin, Dz. (1999). *Mas-media i demokratiia [Mass media and democracy]*. (O. Hrytsenko, Trans). Kyiv: K.I.S. Retrieved from <http://www.chtyvo.org.ua/books/sell/97975-mas-miedia-i-diemokratiia> [in Ukrainian].
- Kliuchevskiy, V. (1959). *Sochineniia [Works]*. (Vol. VIII). Moscow: Izd-vo sots.-ekonom. lit. [in Russian].
- Kule, K. (2004). *SMI v Drevney Gretsii: sochineniia, rechi, razyskaniia, puteshestviia [Media in Ancient Greece: writings, speeches, search, travel]*. (S.V. Kullandy, Trans). Moscow: Novoe liter. Obozrenie. Retrieved from http://www.sno.pro1.ru/lib/kule_smi_v_grezi/index.htm [In Russian].

- Lasswell, H. (2017). The structure and function of communication in society. *The Communication of Ideas*. L. Bryson (Ed.). N.Y.: Harper and Brothers. Retrieved from <https://pracownik.kul.pl/files/37108/public/Lasswell.pdf>.
- Leibniz, G.W. (1980). *Die philosophischen Schriften*. K.I. Gerhardt (Ed.). (Vol. 4). Berlin. Retrieved from <https://archive.org/details/diephilosophisc00gerhgoog/page/n8/mode/2up>.
- Parsons, V. (2016). *Publična polityka: vstup do teorii ta praktyky analizu polityky [Public Policy: An Introduction to the Theory and Practice of Policy Analysis]*. (Trans). Kyiv: Kyievo-Mohyl. akad. Retrieved from <https://www.yakaboo.ua/vejn-parsons-publična-politika.html> [in Ukrainian].
- Platon. (1999). *Zakony [Law]*. (A. Loseva, V. Asmusa, A. Hody, Trans). Moscow: Mysl. Retrieved from http://www.plato.spbu.ru/TEXTS/PLATO/new/Platon3_2.pdf [in Russian].
- Platon. (2000). *Derzhava [State]*. (D. Koval, Trans). Kyiv: Osnovy. Retrieved from <http://litopys.org.ua/plato/plat.htm> [in Ukrainian].
- Russo, Zh.-Zh. (2013). *Pro suspilnu uhodu, abo pryntsyipy politychnoho prava [On social agreement or the principles of political law]*. (O. Khoma, Trans). Kyiv: Port-Royal [in Ukrainian].
- Spinoza, B. (1987). *Izbrannye proizvedeniia [Featured Works]*. (M. Lopatkin, Trans). Moscow: Gos. izd-vo polit. lit. Retrieved from https://biblioclub.ru/index.php?page=book_red&id=427319 [in Russian].
- Tokvil, A. (2015). *Pro demokraciiu v Amerytsi [About democracy in America]*. (H. Filipchuk, M. Moskalenko, Trans). Kyiv: Vsesvit. Retrieved from <http://litopys.org.ua/tocq/toc.htm> [in Ukrainian].
- Weber, M. (2014). *Gesammelte Werke: mit einem Lebensbild von Marianne Weber*. Directmedia Publishing, Berlin.
- Weimann, G. (2012). One More Step into the Two-step Flow of Communication. *American Sociological Review*, 47(6), 764–773. Retrieved from https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/3597482/mod_resource/content/0/Weimann.pdf.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Аквінський Т. Коментарі до Арістотелевої Політики / пер. с лат. А. Кислюка. Київ : Основи, 2003. 794 с.
URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Akvinskyi_Toma/Komentari_do_Aristotelevoi_Polityky.
- Аристотель. Риторика / пер. Н. Платоновой (Античные риторика). М.: Наука, 1978.
URL: <http://lib.ru/POEEAST/ARISTOTEL/ritoriki.txt>.
- Блохін М. Конституції та законодавство європейських держав (XVII–XIX ст.): зб. док. Київ : Юрид. літ., 2015. 588 с.
- Драгоманов М. Старі хартії вільності: Історичні нариси. Вид. 2-ге. Київ : Ранок, 2007. 84 с.
URL: <http://lib.npu.edu.ua/new-collections/documents/22>.
- Джефферсон Т. Декларация независимости. Инаугурационные речи / вступ. ст., примеч. и сост. С. Ударцева. Алматы : Өділет, 2015. 58 с.
- Фишер К. История новой философии / пер. Н. Страхова. М.: Директ-Медиа, 2016. Т. 3 : Лейбниц, его жизнь, сочинения и учение. 1627 с.
- Ноеcke M. Law as Communication. Oxford – Portland Oregon, 2016. 224 p. URL: <https://www.amazon.sg/Law-Communication-Mark-Van-Hoecke/dp/1841133418>.
- Кін Дж. Мас-медіа і демократія / пер. з англ. О. Гриценко. Київ : К.І.С., 1999. 134 с.
- Ключевский В. Сочинения. М.: Изд-во соц.-эконом. лит., 1959. Т. VIII : Исследования, рецензии, речи (1890–1905). 490 с.
- Куле К. СМИ в Древней Греции: сочинения, речи, разыскания, путешествия / пер. с фр. С. В. Кулланды. М.: Новое литер. обозрение, 2004. 256 с. URL: http://www.sno.pro1.ru/lib/kule_smi_v_grezii/index.htm.
- Lasswell H. The structure and function of communication in society / The Communication of Ideas ; in L. Bryson (ed.). N.Y. : Harper and Brothers, 2017. P. 37–51. URL: <https://pracownik.kul.pl/files/37108/public/Lasswell.pdf>.
- Leibniz G. W. Die philosophischen Schriften / ed. K. I. Gerhardt. Berlin, 1980. Vol. 4. P. 427–463.
URL: <https://archive.org/details/diephilosophisc00gerhgoog/page/n8/mode/2up>.
- Парсонс В. Публічна політика: вступ до теорії та практики аналізу політики / пер. з англ. Київ : Києво-Могилян. акад., 2016. 549 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/vejn-parsons-publična-politika.html>.
- Платон. Законы / пер. с древнегреч. А. Лосева, В. Асмуса, А. Годи. М.: Мысль, 1999. 832 с.
URL: http://www.plato.spbu.ru/TEXTS/PLATO/new/Platon3_2.pdf.
- Платон. Держава / пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ : Основи, 2000. 355с. URL: <http://litopys.org.ua/plato/plat.htm>.
- Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або принципи політичного права / п. з фр. та ком. О. Хома. Київ : Port-Royal, 2013. 349 с.
- Спиноза Б. Избранные произведения : в 2 т. / пер. с лат. М. Лопаткина. М.: Гос. изд-во полит. лит., 1987. Т. 2. 726 с.
URL: https://biblioclub.ru/index.php?page=book_red&id=427319.
- Токвіль А. Про демократію в Америці : у 2 т. / пер. з фр. Г. Філіпчук, М. Москаленко. Київ : Всесвіт, 2015. 590 с.
URL: <http://litopys.org.ua/tocq/toc.htm>.
- Weber M. *Gesammelte Werke: mit einem Lebensbild von Marianne Weber*. Directmedia Publishing, Berlin 2014.
- Weimann G. One More Step into the Two-step Flow of Communication. *American Sociological Review*. 2012. No. 47 (6). P. 764–773.

Стаття надійшла до редколегії 03.09.2019

Andreiev D. – Doctor of Law, Professor, Director of the Educational and Research Institute No. 3 of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5328-8218>;

Ivanchenko D. – member of Executive Committee of City Council, Novohrad-Volynskiy, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7822-2872>

Philosophical and Legal Methodology for Establishing Effective Communication Between Government and Local Communities in the Information Society

*The **purpose** of the article is to investigate the methodological foundations of the formation of new forms and models of communication between the authorities and local communities, which should increase the quality and effectiveness of dialogue between citizens and local authorities in the conditions of development of the information society. The **methodology** for using scientific tools to analyze this process is based on the fact that information-legal interaction between government and society is a fundamental paradigm that is interdisciplinary in which state power is a holistic phenomenon, and its methodological, scientific and legal studies are shaped not only by jurisprudence. political science, sociology, psychology, communication science and other sciences. Such integration of problems not only promotes the development of philosophical and legal science, but also attests to its state-forming depth, complexity and the need for systematic solution of urgent problems of interaction between the authorities and the community. The **scientific novelty** is that, for the first time, using the historical-comparative analysis, the philosophical and legal nature of the evolutionary process of the development of communication interaction between the authorities and local communities is explored. This process is significantly transformed in the conditions of development of the information society, which self-referentially generates new requests of the citizen and requires fast, and most importantly adequate decisions of the state authorities on the requests of the community. **Conclusions.** Analyzing the most widespread concepts of providing an effective communication model of government and society, we note that the whole system of methodological foundations of the analysis of the functioning of power gradually but surely evolves to transform the state power mechanism into a permanent, effective system of communication with the community of a certain territory in which defines and the protection of her legal rights and interests. This is an objectively existing basis that is methodologically consistent with the most important constitutional basis: the only source of state power is the people. At the same time, the philosophical and legal nature of the modern model of communication between the authorities and the community should be explored as a hierarchical and contagious system, since in most democratic societies, it is of particular importance to provide communication opportunities for each individual and society in general, and the idea of communicating a field of communication actions, and in the analysis of a social idea in the sense of a typical ideal. Taking into account the peculiarities of the formation of the information society in Ukraine, we can also state that the existing domestic model of communication interaction between the authorities and local communities needs a radical reform, and its transformation will continue actively.*

Keywords: citizen; local community; society; power; communication; communication mechanisms; information society.